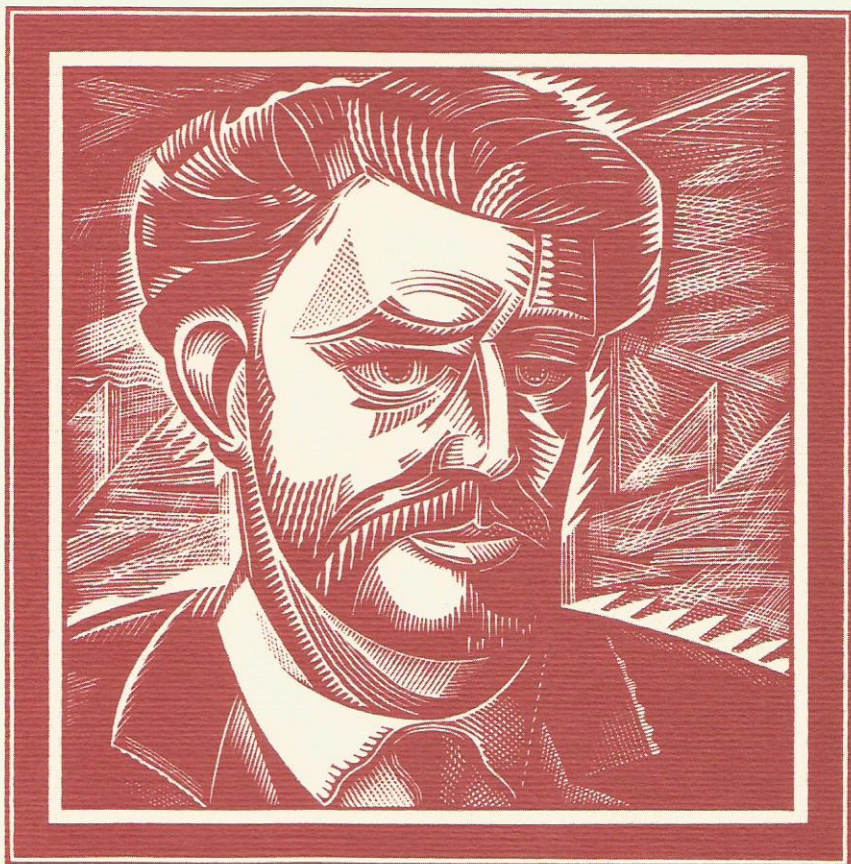

Errico Malatesta

Αναρχισμός και Συνδικαλισμός

Ελευθεριακή Κουλτούρα

Errico Malatesta
Συνδικαλισμός και Αναρχισμός

Το κείμενο του Ερίκο Μαλατέστα «Sindacalismo e anarchismo» μετέφρασε από το ιταλικό πρωτότυπο και ετοίμασε στο Εργαστήριο της Ελευθεριακής Κουλτούρας ο Παναγιώτης Καλαμαράς. Το εξώφυλλο επιμελήθηκε ο Ηλίας Διάμεσης. Κυκλοφόρησε στη μητρόπολη Αθήνα τον χειμώνα του 2013 σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων, με τη χρήση να είναι ελεύθερη αποκλειστικά για τους σκοπούς των κινημάτων του κοινωνικού ανταγωνισμού και τη θερμή παράκληση να αναφέρονται οι πηγές. Κεντρική διάθεση στον «Χώρο της Ελευθεριακής Κουλτούρας», Ερεσσού 52, Εξάρχεια. Τηλ. επικ.: 210.38.04.525. www.xwroselkoul.blogspot.com

Προσκειλημένος, σχεδόν εξαναγκασμένος μετά από ευγενικές πιέσεις, να μιλήσω στο κλείσιμο του πρόσφατου συνεδρίου της Ιταλικής Συνδικαλιστικής Ένωσης (Unione Sindacale Italiana-Usi), είπα πράγματα που σκανδάλισαν τους «καθαρούς συνδικαλιστές», δυσaréστησαν μερικούς συντρόφους, που μπορεί να τα θεώρησαν ανεπίκαιρα και, κάτι που ίσως να είναι και το χειρότερο, προκάλεσαν το χειροκρότημα κάποιων, ξένων ως προς τη Συνδικαλιστική Ένωση, που είναι πολύ μακριά από τις ιδέες και τις προτάσεις μου.

Ωστόσο εγώ δεν έκανα τίποτ' άλλο από το να επαναλάβω απόψεις που έχω ήδη εκφράσει χιλιάδες φορές και μου φαίνεται ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του αναρχικού προγράμματος!

Θα ήταν χρήσιμο να επανέλθουμε σε αυτές για μια ακόμη φορά.

Δεν πρέπει να μπερδεύουμε τον «συνδικαλισμό», που θέλει να είναι μια θεωρία και μια μέθοδος για την επίλυση του κοινωνικού ζητήματος, με την προώθηση, την ύπαρξη και τη δραστηριότητα των εργατικών συνδικάτων.

Τα εργατικά συνδικάτα (ενώσεις αντίστασης και άλλες εκδηλώσεις του εργατικού κινήματος) είναι αναμφίβολα χρήσιμα: και μάλιστα είναι μια αναγκαία φάση για την ανύψωση του προλεταριάτου. Επιδιώκουν να βοηθήσουν τους εργαζόμενους να συνειδητοποιήσουν την πραγματική τους θέση ως εκμεταλλεζόμενοι και σκλάβοι, να τους αναπτύξουν την επιθυμία να αλλάξουν οι συνθήκες ζωής τους, να τους μάθουν την αλληλεγγύη και τον αγώνα, και, με την πρακτική της πάλης, να τους κάνουν να καταλάβουν ότι τα αφεντικά είναι οι εχθροί και η κυβέρνηση είναι ο υπερασπιστής των αφεντικών. Οι βελτιώσεις που μπορεί να υπάρξουν μέσα από τους εργατικούς αγώνες σίγουρα δεν είναι κάτι το πολύ σημαντικό, αφού αφήνουν άθικτη την αρχή της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης της μιας τάξης από την άλλη, ενώ υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος να αποδειχτούν ψευδαισθήσεις ή και να παρθούν πίσω μέσα στο παιχνίδι των κυρίαρχων οικονομικών δυνάμεων· όμως παρότι αβέβαιες και ψευδαισθησιακές, αυτές οι βελτιώσεις χρησιμεύουν ώστε να μην προσαρμόζονται και να μην μένουν οι μάζες παντοτινά στην ίδια αθλιότητα, γεγονός που απομακρύνει την ιδέα και την επιθυμία μιας καλύτερης ζωής. Έπειτα, η επανάσταση την οποία θέλουμε εμείς, πραγματοποιημένη από τις μάζες και εξελισσόμενη ως έργο των ίδιων των μαζών, χωρίς την επιβολή ανοικτών ή καλυμμένων δικτατοριών, ποτέ δεν θα μπορέσει

να συμβεί και να παγιωθεί χωρίς την προηγούμενη ύπαρξη ενός μεγάλου μαζικού κινήματος

Άλλωστε, ότι και αν πιστεύουμε εμείς, το συνδικαλιστικό κίνημα είναι ένα γεγονός που επιβάλλει την παρουσία του και δεν έχει ανάγκη την αναγνώρισή μας για να υπάρξει. Είναι το φυσικό προϊόν των σημερινών κοινωνικών συνθηκών, της αρχόμενης εξέγερσης των καταπιεσμένων· και θα ήταν γελοίο, πέρα από βλαβερό, να απαιτούμε από τους εργαζόμενους να αποποιηθούν των προσπαθειών ώστε να υπάρξουν άμεσες βελτιώσεις, ακόμη και μικρές, προσμένοντας τον ολικό κοινωνικό μετασχηματισμό, που θα συμβεί μέσω της επανάστασης.

Γι' αυτό εμείς, ως αναρχικοί που ασχολούμαστε κυρίως με την πραγματοποίηση του ιδανικού μας, μακριά από το να αδιαφορούμε για το εργατικό κίνημα, οφείλουμε να συμμετέχουμε ενεργά και να προσπαθούμε έτσι ώστε αυτό, προσαρμοζόμενο στις αναγκαιότητες των μικρών καθημερινών αγώνων, να έρχεται όσο το δυνατόν λιγότερο σε αντίθεση με τις επιδιώξεις μας και να γίνεται ολόένα και περισσότερο ένα αποτελεσματικό μέσο της ηθικής ανύψωσης και της επανάστασης.

Όμως όλα αυτά δεν ισχύουν για τον «συνδικαλισμό», που θέλει να είναι μια θεωρία και πρακτική από μόνος του, και σιοπεύει στην ύπαρξη μιας εργατικής οργάνωσης η οποία, έχοντας σήμερα ως στόχο την αντίσταση και τον αγώνα για άμεσα επιτεύξιμες βελτιώσεις, θα οδηγήσει φυσιολογικά αύριο, με την αύξηση και τη μεγέθυνσή της, στον ολικό μετασχηματισμό των κοινωνικών θεσμών και θα αποτελέσει τη συνθήκη και την εγγύηση μιας εξισωτικής και ελευθεριακής κοινωνίας.

Εύκολα εξηγείται η τάση που υπάρχει σε όλους τους ανθρώπους να δίνουν μεγάλη σημασία στην εργασία τους, στο είδος της δραστηριότητας που ασκούν –και αν υπάρχουν εκείνοι που, ασχολούμενοι με τον αντιαλκοολισμό, τον νεομαλθουσιανισμό, τις αλλαγές στη διατροφή, τη δημιουργία μιας διεθνούς γλώσσας κλπ, κλπ, κατέληξαν να βλέπουν στη μικρή, αποσπασματική προπαγάνδα τους την πανάκεια όλων των κοινωνικών κακών, δεν πρέπει σι' αλήθεια να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι υπάρχουν και εκείνοι, που διοχετεύοντας όλον τους τον ενθουσιασμό, όλη τους την ενέργεια σε ένα τόσο σημαντικό και μεγάλο κίνημα όπως το εργατικό, καταλήγουν συχνά να

το θεωρούν σαν πανάκεια, σαν ένα οικουμενικό και επαρκές γιατρικό.

Και πράγματι υπήρξαν, ιδιαίτερος στη Γαλλία, αναρχικοί οι οποίοι, μπαίνοντας στο εργατικό κίνημα με τις καλύτερες των προθέσεων, προκειμένου να μεταφέρουν τον λόγο και τις μεθόδους μας στις μάζες, κατέληξαν στη συνέχεια να απορροφηθούν και να μεταμορφωθούν, κραυγάζοντας «για όλα αρκεί ο συνδικαλισμός»... σταματώντας πολύ γρήγορα να είναι αναρχικοί. Για να μη μιλήσουμε για εκείνους που πρόδωσαν συνειδητά, παύοντας ακόμη και να είναι συνδικαλιστές, και με τη δικαιολογία της *Ιερής Ενότητας* μπήκαν στην υπηρεσία της κυβέρνησης και των αφεντικών.

Αλλά αν η συνδικαλιστική μέθη είναι εξηγήσιμη και συγχωρητέα, κάτι τέτοιο δεν είναι παρά ένας ακόμη λόγος για να προσέχουμε και να μη παίρνουμε για μοναδικό και σίγουρο μέσο της επανάστασης μια μορφή αγώνα που έχει καθαυτή πολύ επαναστατική δυναμική, αλλά μπορεί, επίσης, αν αφεθεί απλώς στις φυσικές της τάσεις, να γίνει ένα εργαλείο διατήρησης των προνομίων και προσαρμογής των πιο εξελεγμένων μαζών στους υπάρχοντες κοινωνικούς θεσμούς.

Το εργατικό κίνημα, παρόλη την αξιосύνη και τη δυναμική του, δεν μπορεί να είναι καθαυτό ένα επαναστατικό κίνημα, με την έννοια της άρνησης των νομικών και ηθικών βάσεων της σημερινής κοινωνίας.

Αυτό μπορεί, όπως και οποιαδήποτε νέα οργάνωση, σύμφωνα με το πνεύμα των εμπνευστών του και τις καταστατικές αρχές του, να έχει τις πιο υψηλές φιλοδοξίες και τις πιο ριζοσπαστικές προτάσεις, αλλά αν θέλει να ασκήσει τη λειτουργία που αρμόζει σε ένα εργατικό συνδικάτο, δηλαδή την πραγματική υπεράσπιση των συμφερόντων των μελών του, οφείλει εκ των πραγμάτων να αναγνωρίσει τους θεσμούς που στη θεωρία αρνείται, να προσαρμοστεί στις συνθήκες και να προσπαθεί να πετύχει, ενίοτε, όσα περισσότερα μπορεί, διαπραγματευόμενο και συμβιβαζόμενο με τα αφεντικά και την κυβέρνηση.

Με μια λέξη, το εργατικό συνδικάτο είναι, από τη φύση του, ρεφορμιστικό και όχι επαναστατικό. Το επαναστατικό πνεύμα πρέπει να εισάγεται, να αναπτύσσεται και να διατηρείται μέσω του διαρκούς έργου των επαναστατών, που δρουν μέσα και έξω από τους κόλπους του συνδικάτου, αλλά δεν μπορεί να είναι η φυσική και κανονική κατάληξη της λειτουργίας του. Αντιθέτως, τα πραγματικά και άμεσα συμφέροντα των συνενωμένων εργατών, που το συνδικάτο έχει ως

αποστολή να υπερασπίσει, έρχονται πολύ συχνά σε αντίθεση με τις ιδεατές και μελλοντικές επιδιώξεις του και το συνδικάτο μπορεί να κάνει επαναστατικό έργο μονάχα αν διαπερνάται από το πνεύμα της θυσίας και στον βαθμό που το ιδανικό τίθεται υπεράνω του συμφέροντος, δηλαδή μονάχα εφόσον, και στον βαθμό που παύει να είναι οικονομικό συνδικάτο, καταστεί μια πολιτική ομάδα με ιδανικά, κάτι που δεν είναι δυνατό στις μεγάλες οργανώσεις οι οποίες, προκειμένου να δράσουν, έχουν ανάγκη τη συναίνεση μιας μάζας διαρκώς, λίγο πολύ, εγωιστικής, φοβισμένης και καθυστερημένης.

Κι αυτό δεν είναι το χειρότερο.

Η καπιταλιστική κοινωνία είναι με τέτοιο τρόπο συγκροτημένη ώστε, μιλώντας γενικά, τα συμφέροντα κάθε τάξης, κάθε κατηγορίας, κάθε ατόμου, βρίσκονται σε ανταγωνισμό με όλες τις άλλες τάξεις, με όλες τις άλλες κατηγορίες, με όλα τα άλλα άτομα. Και στην πρακτική της ζωής συμβαίνουν οι πιο παράξενες συγκλίσεις και συγκρούσεις συμφερόντων ανάμεσα σε τάξεις και άτομα, που από την οπτική γωνία της κοινωνικής δικαιοσύνης θα έπρεπε να είναι πάντοτε είτε φίλοι είτε εχθροί. Και συμβαίνει συχνά, παρά την προφανή ανάγκη ύπαρξης προλεταριακής αλληλεγγύης, τα συμφέροντα μιας κατηγορίας εργατών να συγκρούονται με εκείνα άλλων εργατών και να συγκλίνουν με εκείνα μιας κατηγορίας των αφεντικών, όπως συμβαίνει επίσης, και παρά την επιθυμούμενη διεθνή αδελφσύνη, τα τρέχοντα συμφέροντα των εργατών μιας χώρας να τους συνδέουν με τους εγχώριους καπιταλιστές και να τους φέρνουν σε σύγκρουση με τους εργαζόμενους άλλων χωρών, ως παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε τόσο τις συμπεριφορές των διάφορων εργατικών οργάνωσεων απέναντι στο ζήτημα των δασμών όσο και την πλευρά που επέλεγον εθελουσίως οι εργατικές μάζες στους πολέμους μεταξύ των καπιταλιστικών κρατών.

Δεν θα επεκταθώ παραθέτοντας κι άλλα παραδείγματα σύγκρουσης συμφερόντων ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες παραγωγών και καταναλωτών λόγω έλλειψης χώρου, αλλά και γιατί με κουράζει να επαναλαμβάνω εκείνο για το οποίο ήδη έχω μιλήσει τόσες φορές: τον ανταγωνισμό ανάμεσα σε απασχολούμενους και άνεργους, ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, ανάμεσα σε αυτόχθονες και ξένους εργάτες, ανάμεσα σε εργαζόμενους που ωφελούνται από μια δημόσια υπηρεσία και εργαζόμενους που ασκούν αυτή την υπηρεσία, ανάμεσα

σε κάποιον που γνωρίζει ένα επάγγελμα και σε αυτόν που θέλει να το μάθει, κλπ, κλπ.

Εδώ απλώς θα θυμίσω το συμφέρον που έχουν οι εργάτες των ειδών πολυτελείας να ευημερούν οι πλούσιες τάξεις, όπως και το συμφέρον διάφορων κατηγοριών εργαζομένων διαφορετικών περιοχών να «πηγαίνουν καλά οι δουλειές», ακόμη και σε βάρος άλλων περιοχών ή σε βάρος μιας παραγωγής χρήσιμης στις μάζες. Και τι να πούμε για εκείνους που δουλεύουν σε πράγματα βλαβερά για την κοινωνία και τα άτομα, όταν αυτοί δεν έχουν άλλο τρόπο για να βγάλουν τα προς το ζην; Και που να δείτε τι θα συμβεί όταν δεν υπάρχει πίστη για μια επικείμενη επανάσταση, αν προσπαθήσετε να πείσετε τους ναυπηγούς, που απειλούνται από την έλλειψη εργασίας, να μην ζητήσουν από την κυβέρνηση την κατασκευή ενός νέου θωρηκτού! Και επιλύστε, αν μπορείτε, με συνδικαλιστικά μέσα και χωρίς να αδικήσετε κανέναν, τη σύγκρουση ανάμεσα στους αχθοφόρους των λιμανιών, που δεν έχουν άλλο μέσο να εξασφαλίσουν τη ζωή τους πέρα από το όφελος που προσφέρει το μονοπώλιο μιας εργασίας την οποία ασκούν εδώ και πολύ καιρό και στους νεοφερμένους, τους «ξένους», που επικαλούνται το δικό τους δικαίωμα στην εργασία και τη ζωή!

Όλα αυτά και τόσα άλλα που μπορούμε να αναφέρουμε, δείχνουν ότι το εργατικό κίνημα καθαυτό, χωρίς την ύπαρξη μιας μαγιάς επαναστατικών ιδεών σε αντίθεση με τα τρέχοντα και άμεσα συμφέροντα των εργατών, χωρίς την κριτική και την ώθηση των επαναστατών, μακριά από το να οδηγεί σε έναν μετασχηματισμό της κοινωνίας προς όφελος των πάντων, τείνει να υποδαυλίζει τους επιμέρους εγωισμούς και να δημιουργεί μια τάξη προνομιούχων εργατών, υπεράνω της μεγάλης μάζας των απόκληρων.

Και αυτό εξηγεί το γιατί σε όλες τις χώρες, που οι εργατικές οργανώσεις μεγάλωσαν και ενισχύθηκαν, έγιναν συντηρητικές και αντιδραστικές, όπως και γιατί εκείνοι που στο εργατικό κίνημα έδωσαν όλες τους τις δυνάμεις τους, έχοντας τίμιες προθέσεις και ως στόχο μια κοινωνία ευημερίας και δικαιοσύνης για όλους, είναι καταδικασμένοι σε ένα σισύφειο έργο, οφείλοντας ανά περιόδους να ξεκινούν και πάλι από την αρχή.

Δεν είναι αλήθεια αυτό που υποστηρίζουν οι συνδικαλιστές, ότι δηλαδή η εργατική οργάνωση του σήμερα εξυπηρετεί τη μελλοντική

κοινωνία και θα βοηθήσει στο πέρασμα από το αστικό στο εξισωτικό καθεστώς.

Αυτή είναι μια ιδέα που άρεσε στα μέλη της Πρώτης Διεθνούς και αν θυμάμαι καλά, στα γραπτά του Μπακούνιν έχει ειπωθεί ότι η νέα κοινωνία θα πραγματοποιηθεί μέσω της εισόδου όλων των εργαζομένων στους τομείς της Διεθνούς.

Αλλά εμένα αυτό μου φαίνεται λάθος.

Το πλαίσιο της παρούσας εργατικής οργάνωσης ανταποκρίνεται στις σημερινές συνθήκες της οικονομικής ζωής, που είναι αποτέλεσμα της ιστορικής εξέλιξης και της καπιταλιστικής επιβολής. Και η νέα κοινωνία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί αν δεν διαρρήξει αυτό το πλαίσιο και δημιουργήσει νέους οργανισμούς, που θα ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες και στους νέους κοινωνικούς στόχους.

Σήμερα οι εργαζόμενοι συνενώνονται σύμφωνα με τα επαγγέλματα που ασκούν, τις βιομηχανίες στις οποίες βρίσκονται, σύμφωνα με τα αφεντικά εναντίον των οποίων αγωνίζονται ή τις εμπορικές δραστηριότητες στις οποίες απασχολούνται. Σε τι χρησιμεύουν αυτές οι συνενώσεις όταν, καταργημένων των αφεντικών και διαλυμένων των εμπορικών σχέσεων, μεγάλο μέρος των επαγγελματιών και των σημερινών βιομηχανιών θα πρέπει να εξαλειφθούν, ορισμένα οριστικά καθότι άχρηστα και επιβλαβή, άλλα προσωρινά αφού, παρότι χρήσιμα στο μέλλον, δεν έχουν λόγο ύπαρξης και δυνατότητα επιβίωσης κατά την περίοδο που βασανίζεται από την κοινωνική κρίση; Σε τι θα χρησίμευαν, έτσι για να δώσουμε ένα παράδειγμα ανάμεσα στα τόσα, οι οργανώσεις των λατόμων της Καράρας, αφού θα χρειαστεί αυτοί οι λατόμοι να πάνε να καλλιεργήσουν τη γη προκειμένου να αυξηθούν τα διατροφικά προϊόντα, αφήνοντας στο μέλλον την κατασκευή μνημείων και μαρμαρένιων μεγάρων;

Σίγουρα οι εργατικές οργανώσεις, ειδικά στη συνεταιριστική τους μορφή (που, από την άλλη πλευρά, στο καπιταλιστικό καθεστώς τείνουν να υπονομεύουν την εργατική αντίσταση) μπορούν να χρησιμεύσουν ώστε να αναπτύξουν οι εργαζόμενοι τεχνικές και διοικητικές ικανότητες, αλλά την εποχή της επανάστασης και προκειμένου να υπάρξει μια κοινωνική αναδιοργάνωση, οφείλουν να εξαφανιστούν και να φτιαχτούν νέες λαϊκές συνενώσεις, αυτές που απαιτούν οι συνθήκες. Και είναι καθήκον των επαναστατών να προσπαθήσουν να εμποδίσουν σε αυτές την ανάπτυξη εκείνου του σωματειακού πνεύ-

ματος που αποτελεί εμπόδιο για την ικανοποίηση των νέων κοινωνικών αναγκών.

Συνεπώς, κατά τη γνώμη μου, το εργατικό κίνημα είναι ένα μέσο που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε σήμερα για την εξύψωση ή την εκπαίδευση των μαζών και αύριο για την αναπόφευκτη επαναστατική σύγκρουση. Αλλά είναι ένα μέσο που έχει τις δυσκολίες και τους κινδύνους του. Και εμείς οι αναρχικοί οφείλουμε να το χειριστούμε με τέτοιο τρόπο ώστε να εξουδετερωθούν οι δυσκολίες και να αποκρουστούν οι κίνδυνοι, χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερο αυτό το κίνημα για τους σκοπούς μας.

Αυτό δεν σημαίνει ότι θέλουμε, όπως λέει το κράτος, να υποτάξουμε το εργατικό κίνημα στην παράταξή μας. Σαφώς θα είμαστε ικανοποιημένοι αν όλοι οι εργάτες, αν όλοι οι άνθρωποι γίνουν αναρχικοί, κάτι που είναι το ακραίο όριο στο οποίο τείνει ιδεατά κάθε προπαγανδιστής· αλλά τότε η αναρχία θα ήταν γεγονός και δεν θα υπήρχε πλέον λόγος για τέτοιες συζητήσεις.

Στη σημερινή κατάσταση των πραγμάτων εμείς θέλουμε το εργατικό κίνημα, ανοιχτό σε κάθε είδους ιδεολογική προπαγάνδα και λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα της κοινωνικής ζωής, οικονομικά, πολιτικά και ηθικά, να ζήσει και να αναπτυχθεί ελεύθερο από οποιαδήποτε παραταξιακή κυριαρχία, τόσο τη δική μας όσο και των άλλων.

Για μας δεν έχει μεγάλη σημασία αν θέλουν οι εργαζόμενοι πολλά ή λίγα: αυτό που έχει σημασία είναι πως ότι θέλουν, να προσπαθήσουν να το πετύχουν μόνοι τους, με τις δικές τους δυνάμεις, με τη δική τους άμεση δράση εναντίον των καπιταλιστών και της κυβέρνησης.

Μια μικρή βελτίωση που έχει έρθει από τη δική τους δύναμη, αξίζει περισσότερο για τα ηθικά και, μακροπρόθεσμα, για τα υλικά της αποτελέσματα, από μια μεγάλη μεταρρύθμιση παραχωρημένη από την κυβέρνηση ή τους καπιταλιστές, με σκοπό την εξαπάτηση ή α-κόμη από καθαρή και απλή καλοσύνη.■

(«Umanità Nova», 6 Απρίλη 1921)

“...Έτσι, υποστηρίζοντας ότι το συνδικάτο είναι, γενικά, από τη φύση του ρεφορμιστικό, ο Μαλατέστα φτάνει στο συμπέρασμα ότι είναι και ενδογενώς μη επαναστατικό, γι’ αυτό ακόμη και αν του προστίθεται το παντελώς άχρηστο επίθετο επαναστατικός, ο συνδικαλισμός είναι, κι έτσι θα είναι πάντοτε, ένα νομιμόφρον κίνημα, που σιοπεύει, πάνω απ’ όλα, στην οικονομική βελτίωση των μελών του. Δεν μπορούμε ως εκ τούτου να πιστεύουμε στις ανατρεπτικές δυνατότητες του εργατικού κινήματος, του οποίου το συνδικάτο αποτελεί τη φυσική βάση... Συμπερασματικά, η κριτική του Μαλατέστα στον επαναστατικό συνδικαλισμό -αλλά και στον αναρχοσυνδικαλισμό, εφόσον αμφότεροι θέλουν να αποδίδουν ανατρεπτικές δυνατότητες στο εργατικό κίνημα- προέρχεται από την άρνηση εις μέρους του της ταξικής πάλης έτσι όπως την εννοεί η μαρξιστική θεωρία. Αυτή η έννοια είναι, πράγματι, μεταφυσική, αφού δεν ανταποκρίνεται στην απτή πραγματικότητα, στην οποία, αντιθέτως, υπάρχει μια πολλαπλότητα συμφερόντων στο εσωτερικό των ίδιων των λαϊκών μαζών.”

Giampietro “Nico” Berti